

Περὶ τῆς λέξεως ταύτης, ἣτις ἐν πᾶσι τοῖς Λεξικοῖς γράφεται ἔγχωρηγος ἢ ἔγχώρηγος, ὁ Δουκάγγιος ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Λεξικῷ² διατάζει νὰ εἴπῃ σταθερῶς ποία εἶναι ἡ σημασία της. Καταλέγει ἱκανὰ παραδείγματα ἐκ πολλῶν μεσαιωνικῶν συγγραφέων, ἐκδεδομένων καὶ ἀνεκδότων, καὶ πρὸς ἃ αὐτὸς νομίζει ἐπικαλεῖται καὶ τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἀναγνώστου (ut videat lector an quidpiam certi ex his expriscari possit). Ἐξετάζων λοιπὸν τὰ παρατιθέμενα χωρία συνάγει ὅτι διττὴ εἶναι ἡ σημασία τῆς προκειμένης λέξεως, διττὴ δὲ καὶ ἡ ἔτυμολογικὴ αὐτῆς ἀρχή.

Καὶ πρῶτον νομίζει ὅτι ἔτυμολογικῶς ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ ὄνομα χορός, ὁπότε σημαίνει τὸ ἡμικυκλοειδές, τὸ θολωτὸν (quidpiam in choro vel circuli aut potius hemicyclii, id est in fornicis speciem superne convexam ac orbiculatam). Καὶ τὴν σημασίαν ταύτην φροντίζει νὰ προσαρμόζη εἰς πολλὰ χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν γνώμην του πρέπει νὰ γράφεται ἡ προπαραλήγουσα διὰ τοῦ σ μικροῦ: ἔγχώρηγος. Εἰς ἄλλα δὲ χωρία εὕρισκει ἑτέραν σημασίαν καὶ ἀρχὴν διάφορον· σχετίζει αὐτὴν πρὸς τὸ ἔγχωρος καὶ νομίζει ὅτι σημαίνει ὕλην οἰκοδομικὴν ἐν αὐτῷ τῷ χώρῳ εὕρισκομένην, ὁποία εἶναι οἱ λίθοι οἱ καλούμενοι ἀργοί, οἱ ἄτμητοι, οἱ μὴ λελατομημένοι (cujusmodi sunt lapides, quos nativos, naturales, ex ipso solo erutos, denique incores, quasi ἐγχώρους, vocant agrimensores). Εἰς τὰ χωρία ταῦτα προτείνει, ὡς εἶκός, τὴν διὰ τοῦ ω μεγάλου γραφήν: ἔγχώρηγος.

Ἄρα ἡ προκειμένη λέξις δὲν δύναται νὰ εἶναι παράγωγος οὔτε ἀπὸ τοῦ χορός οὔτε ἀπὸ τοῦ ἔγχωρος εἶναι προφανές· διότι ἀνεξαρτήτως τῆς τεχνολογικῆς δυσκολίας καὶ ἡ σημασιολογικὴ σχέσις πρωτοτύπου καὶ παραγωγοῦ δὲν συμβιβάζεται. Ἄλλὰ καὶ αἱ σημασίαι αἱ ὑπὸ τοῦ Δουκαγγίου

1. Τὸ συμπέρασμα τῆς πραγματείας μου ταύτης ἀνεκοίνωσα πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ἑπιστημονικὴν Ἑταιρείαν· βλ. περιοδ. Ἀθηνῶν τόμ. 28, 339.

2. Glossarium Mediae et Infimae Graecitatis ἐν λ. ἔγχώρηγος. Βλ. καὶ Θησαυρὸν Ἑρρίκου Στεφάνου ἐν τῇ αὐτῇ λ. παραλαμβανομένη ἀπὸ τοῦ Δουκαγγίου.

διατυπούμεναι εἶναι ἐξεζητημένοι καὶ ἀναλήθεις,¹ ὡς εὐκόλως δύναται τις νὰ νοήσῃ, ὅταν ἐξετάσῃ τὰ παρατιθέμενα χωρία οὐχὶ καθ' ἑαυτά, ἀλλ' ἐν σχέσει πρὸς τὰ συμφραζόμενα καὶ τὸ ὅλον περιεχόμενον τῶν βιβλίων ὅποθεν ἐλήφθησαν. Οὕτως, εἰς τὸ παρὰ τοῦ Μαυρικίου ληφθὲν χωρίον «μέχρις οὗ ἔγχορηγοι αἰκινστέροναι γένωνται»² δὲν πρόκειται περὶ δεξαμενῶν ὑπεράνωστοῶν (*donec cisternae in fornicem superne coeant*), ἀλλὰ περὶ δεξαμενῶν μονίμων καὶ δυναμένων ἀσφαλῶς νὰ συγκρατῶσι τὸ ὕδωρ διὰ τὸν πολιορκουῖντα στρατόν· λέγονται δὲ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς προχείρους δεξαμενάς, τῶν ὁποίων τὰ τοιχώματα ἀσφαλίζονται διὰ σανίδων ἠσφαλωμένων κατὰ τὸ μέρος τῆς πρὸς ἀλλήλας ἐπαφῆς.

Καὶ τὸ παρὰ Σουΐδα (ἐκδ. Adler) ἐν λ. Σ ε μ ῖ ρ α μ ι ς : « . . . ἐκνεύσασα τὸν ποταμόν . . . καὶ ἐντιὸς τῆς κοίτης τούτου κτίσασα παλάτια ἐπὶ ὑψωμάτων ἔγχορηγῶν ἠσφαλωμένων αὐθις ἀπέλυσεν εἰς τὴν κοίτην» ὁμοίως νοητέον, ἔγχορηγῶν = ἰσχυρῶν, ἀδιασείστων ὑπὸ τοῦ ρεύματος τοῦ ποταμοῦ. Ὁ Δουκάγγιος λέγει : *apud Suidam ὑψώματα ἐγχόρηγα nihil aliud sunt quam altiores fornices, quibus inaedificata erant palatia.* Ὁ δὲ Reinesius (παρὰ Σουΐδα ἐνθ' ἂν.) : *haec corrupta sunt et nihil prae sensum habent, quae aliis illustranda et emendanda relinquitur.* Καὶ ὁ Wisseling νομίζων ὅτι τὸ χωρίον εἶναι ἐφθαρμένον μεταβάλλει (ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Λιοδώρου τοῦ Σικελιώτου βιβλ. 2 σελ. 416) τὸ ἔγχορηγῶν εἰς ἔγχώστων καὶ ἐρμηνεύει : *Semiramidem Indum flumen alio derivasse, conditisque infra ejus alveum palatiis et in eo aggeres agestos bitumine impositis, idem in suum alveum inmississe.* Ὁμοίως ἀπεδόθη τὸ χωρίον ἐν τῇ Λατινικῇ μεταφράσει τοῦ Σουΐδα « . . . in ejus alveo palatiis conditis quae aggeribus amplissimis bitumine congestis imposuerat.

Ἐπεὶ ἡ μεταγραφὴ τοῦ ἔγχορηγῶν εἰς ἔγχώστων καὶ αὐθαίρετος εἶναι καὶ νόημα ὑγιὲς δὲν παρέχει εἶναι προφανές. Ὁ δὲ Δουκάγγιος μεταφράζων *fornices* ἀπέβλεπε μᾶλλον εἰς τὴν μετὰ τῶν ἄλλων χωρίων συμφωνίαν, ἐξ ὧν ἐξεβιάζετο, οὕτως εἰπεῖν, ἢ ἔννοια αὐτῆ ἢ εἰς τὰ πράγματα.

¹ Καὶ ὁ Κοραῆς ἐπλανήθη ὡς πρὸς τὴν ἐκδοχὴν τῆς λέξεως ταύτης. Ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Στράβωνος (4,28) διδάσκει τὰ ἐξῆς : «Εἰσὶ δὲ λογαῖοι λίθοι, οὓς ὁ Θουκυδίδης (4,4) λογάδην λίθους καλεῖ, τουτέστιν μὴ λελατομημένους, ἀλλ' οὕτως, ὥσπερ ἔχουσι φύσεως, ἐνθεν κάκειθεν συλλεγομένους καὶ ἀλλήλοις συναρμοζομένους, οὓς οἱ Ῥωμαῖοι *Caementum*, οἱ δὲ Γάλλοι *moillon* καλοῦσι. Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς συγγραφεῖσιν Ἐγχόρηγοι ἐκαλοῦντο οἱ τοιοῦτοι λίθοι, οὓς ὁ Σαλμόσιος (*Plinian. exercitat. p. 870*) παρὰ τὸ ἐν χοροῦ τάξει τίθεσθαι ἐτυμολογεῖ, οὐ πάνυ πιστὰ ἔμοιγε λέγων».

² Οὕτως παρὰ Migne, *Λέοντος τὰ εὐρισκόμενα πάντα* σελ. 908. (Τακτικῶν Iδ, εζ').

Παρά Κεδρηνῶ (1,699 Bonn.) ἀναγινώσκειται: «ἔκτισε δὲ καὶ τὸ λω-
βῶν γηροκομεῖον εἰς τὰ Ἱερῶν, τὸ λεγόμενον ζωτικὸ ἔγχόρηγον,
διὰ τὸ ὑπὸ Σλαβίνων καῖναι ξυλόστεγον ὄν». Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ κεῖται
ἡ σημείωσις: «τοῦ ζωτικοῦ ἐγχόρηγον' sumptuum ad vitam necessario-
rum penum, Goar». Ἐκ τῆς σημειώσεως ταύτης συνάγεται ὅτι ὁ Goar
νομίζει τὸ ὄνομα ἔγχόρηγος σύνθετον ἐκ τοῦ ἀρχαίου χορηγός
(= ὁ χορηγῶν, ὁ παρέχων) καὶ τῆς προθέσεως ἐν· ὁ δὲ Δουκάγγιος ἀνα-
φέρει μὲν ὀρθῶς τὸ ἔγχόρηγον εἰς τὸ γηροκομεῖον, ἀλλ' ἐξηγεῖ αὐτὸ
cameratum παραγόμενος πιθανώτατα εἰς τὴν σημασίαν ταύτην ἐκ τοῦ
ἔπομένου προσδιορισμοῦ ξυλόστεγον. Νομίζει δηλ. ὅτι τὸ οἰκοδό-
μημα, τέως μὲν διὰ ξύλων ἐστεγασμένον, μετὰ τὴν πυρπόλησιν κατέστησεν
αὐτὸ θολωτόν. εἶναι φανερόν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ θολωτοῦ οἰκοδομή-
ματος, ἀλλ' ὅτι τὸ μὲν ξυλόστεγον σημαίνει ξύλινον παράπηγμα, τὸ δὲ ἔγ-
χόρηγον οἶκημα ἔχον τοὺς τοίχους κτιστούς. Καὶ τὸ παρὰ τῷ αὐτῷ
συγγραφεῖ (Τυπικοῦ 73) «ἔγχόρηγος τοῖχος», ὅστις καὶ «τόπος ἀνα-
παύσεως καὶ παρηγορίας» λέγεται, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ νοηθῇ ὡς εἶδος
στοῆς καταλλήλου πρὸς περίπατον (deambulationi idonea). Οἱ μοναχοὶ οὐχὶ
στοῶν πρὸς περίπατον, ἀλλὰ κατοικιῶν στερεῶν καὶ ἀσφαλῶν εἶχον ἀνάγκην.

Διδασκαλικὸν χωρίον τῆς σημασίας τοῦ ὀνόματος ἔγχόρηγος
κεῖται παρ' Ἀρμενοπούλου (3, 8, 43), ἐνθ' ἀναγινώσκειται: «Οἱ τοίχους ἐρ-
γαζόμενοι καὶ θόλους ἐγχορήγους ἢ καμάρας ἐχέτωσαν πᾶσαν
ἀσφάλειαν καὶ ἐμπειρίαν, ἵνα μὴ ὁ θεμέλιος σαθρὸς γένηται ἢ τὸ κτιζό-
μενον λοξὸν καὶ ἄνισον· εἰ γὰρ ἐνδοῦθεν τοῦ δεκάτου ἐνιαυτοῦ γένηται πτώ-
σις . . . , τὰ δὲ ἔμπηλα¹ φυλατιέσθωσαν χρόνους ἕξ καὶ εἰ ἐντὸς τῶν
ἕξ χρόνων συμπτωθῇ τὸ ἔργον . . . ». Ἐνταῦθα οὐδόλως προσαρμόζεται ἡ
ἔννοια τοῦ θολωτός· ἡ ἀντίθεσις τῶν ἐγχορήγων κτισμάτων πρὸς τὰ ἔμπηλα
σαφῶς δεικνύει ὅτι πρόκειται περὶ κτισμάτων εἰς τὰ ὅποια γίνεται χρῆσις
κολλητικῆς ὕλης ἰσχυροτέρας τοῦ πηλοῦ, διὸ καὶ ἡ διάρκεια αὐτῶν ὁρίζεται
μακροτέρα τῆς τῶν ἐμπήλων.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ὀνόματος ἔγχόρηγος, ὅταν προσδιο-
ρίζῃ ἔννοιαν, ὅποια τοῖχος, θόλος κττ. Ἄλλως ὅμως ἐκληπτέον τὸ ὄνομα
τοῦτο, ὅταν προσδιορίζῃ τὸ οὐσιαστικὸν ὕλη εἴτε κείμενον εἴτε νοούμενον·
οἶον παρ' Ἀννῆ Κομνηνῆ ἐν Ἀλεξιάδος 3,2 (1, 95, 23 ἐκδ. Reifferscheidi)
ἀναγινώσκειται: «ἀγχοῦ τῶν . . . τειχῶν λιμὴν δι' ἐγχορήγου καὶ μαρμά-
ρων . . . ὀκοδόμητο» ἐν δὲ 11, 11 (2, 138, 7): «τειχίον τι διὰ ξηρῶν
λίθων κυκλωτερὸς δειμάμενος . . . ἕτερον πολίχνιον δι' ἐγχορήγου

¹ Καὶ ἡ λ. ἔμπηλος ἐπὶ τῆς ἔννοιαν ταύτην εἶναι ἀθησαύριστος· δευτέρον
μαρτύριον ταύτης εὐρηται ἐν Νέφ Ἑλληνομνήμονι (5, 399) ἐκ κώδικος τοῦ 12 αἰῶνος
τοῦδε. «Εὐκτῆριον γενήσεται καὶ περίτειχισμα κτισθήσεται διὰ τοῖχου ἔμπηλου».

ὕλης ἐντὸς τούτου θάπτων ἀνήγειρεν»· καὶ ὀρθῶς μὲν ὁ Δουκάγγιος διαστέλλει τὴν χρῆσιν ταύτην ἀπὸ τῆς προτέρας, κακῶς ὅμως ἐξηγεῖ τὸ ὄνομα *materia aedificationi apta*, δηλ., καθὰ ἀνωτέρω εἶπομεν, *lapides nativi ex ipso solo eruti*, λογάδην γὰρ λίθοι κατὰ Θουκυδίδην. Ἀλλὰ τὸ ἐκ τοιούτων λίθων κτίσμα δὲν ἀποβαίνει στερεόν, ἐνῶ τὸναντίον εἰς πάντα τὰ χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ ἐγχόρηγος σημαίνει ὕλην οἰκοδομικὴν, νοεῖται κτίσμα κατ' ἐξοχὴν ἰσχυρόν. Ἐν τοῖς Τακτικοῖς τοῦ Λέοντος (15, § ογ') ἀναγνώσκειται «ἀποτειχίζειν χρὴ τὸ προσποιητὸν οἰκοδόμημα καὶ ἐγχωρήγῳ ἰσχυρῷ (γρ. ἰσχυρόν) κτίζειν αὐτὸ καὶ ὀχυροποιεῖν». Ἐν δὲ τοῖς Ὀνειροκριτικοῖς τοῦ Ἀχμέτ (κεφ. 145) ἡ κολλητικὴ ὕλη δηλοῦται δι' ἐπιρρήματος: «εἰ δὲ τὸ κτίσμα ἀπὸ βησσάλου ἐγχωρήγῳ, εὐρήσει οὗτος χαρὰν καὶ δόξαν, ἀλλὰ μετὰ κόπου διὰ τὴν ἐκ τοῦ πυρὸς τῶν ἔλων ὀπτησιν». Ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι καὶ ἡ ἐγχώρηγος εἶναι ὕλη ὀπτημένη καθὰ τὸ βήσσαλον. Ἦτο δὲ συνήθης παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἡ τοιαύτη οἰκοδομία, ἡ διὰ λίθων μετὰ βησσάλου καὶ ἐγχωρήγου. Πρβ. καὶ Πορφυρογενν. (Βασ. Τάξ. 29): «ὅτι τὸ τεῖχος τοῦ τοιούτου κάστρου οὔτε ἀπὸ βησσάλου ἐστὶν ἐκτισμένον οὔτε ἀπὸ ἐγχωρήγου, ἀλλ' ἀπὸ λίθων τετραδικῶν».¹

Δοθέντος ὅτι ὕλη αὕτη εἶναι εἶδος κολλητικῆς ὄλης, οἷα ὁ πηλὸς ἢ ἡ ἄσφαλτος, καὶ ὅτι προήρχετο ἐξ ὀπτήσεως, ὡς ἀσφαλῶς συνάγομεν ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος χωρίου τῶν Ὀνειροκριτικῶν τοῦ Ἀχμέτ, κατ' ἀνάγκην θὰ συνταυτίσωμεν αὐτὴν πρὸς τὸ ἡμέτερον χωρὺγι.

Ὄρθῶς δὲ ἐνόησε τὸ πρᾶγμα καὶ προσηκόντως διέστειλε τὴν χρῆσιν τῆς λέξεως ὁ E. A. Sophokles ἐν τῷ Λεξικῷ αὐτοῦ (*Greek Lexicon of the Roman and byzantine periods*, Oxonii 1914) καὶ ἐν τῷ γλωσσαρίῳ (*Glossary of later and byzantine Greek* ἐν λ.) διδάξας ὅτι εἰς μὲν τὴν ἐπιθετικὴν χρῆσιν σημαίνει αὕτη ἄσβεστόκτιστος, εἰς δὲ τὴν οὐσιαστικὴν ἄσβεστος, χωρήγι (ὡς γράφει ἐκεῖνος).

Οὐχὶ ὀρθῶς ὅμως ἐξέλαβεν ὁ Sophocles τὸ παρὰ τοῖς Ἑβδομήκοντα (*Ἔσδρα* 6, 24) χωρίον «διὰ δόμων λιθίνων ξυστῶν τριῶν καὶ δόμου ξυλίνου ἐγχωρίου» διδάξας ὅτι τὸ ἐγχώριος τοῦτο εἶναι πρωτότυπον τοῦ ἐγχόρηγος (βλ. λ. ἐγχώριος τοῦ Γλωσσαρίου). Τοιαύτη παραγωγή εἶναι ἀκατανόητος. Τὸ ἐγχωρίου τοῦτο εἶναι παρανάγνωσμα τοῦ ἐγχωρύγου. Πρόκειται δηλ. ἐνταῦθα νὰ δηλωθῇ ὅτι τοῦ τοίχου οἱ μὲν τρεῖς δόμοι ἦσαν λιθίνοι, ὁ δὲ τέταρτος ξύλινος ἐπισεσαγμένος καὶ ἠλειμμένος διὰ χωρυγίου, ἔχων δὲ πιθανώτατα τὴν μορφήν λιθίνου, ὡς καὶ σήμερον πολλάκις φιλοτεχνεῖται.

¹ Τὸ χωρίον τοῦτο οὔτε ἀπὸ βησσάλου οὔτε ἀπὸ ἐγχωρήγου ἀντίκειται πρὸς τὸ παρὰ τῷ Ἀχμέτ ἀπὸ βησσάλου ἐγχωρήγῳ, ἤτοι σημαίνει ἄνευ βησσάλου καὶ κολλητικῆς ὕλης, ἐγχωρήγου.

Ἄλλὰ ποία εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς λέξεως Ἰχ^ω ρύγι; Ὡς ὀρθογραφοῦμεν τὴν λέξιν ἐννοεῖ ἕκαστος ὅτι θεωροῦμεν αὐτὴν σύνθετον ἐκ δευτέρου συνθετικοῦ τοῦ ρήματος ὀ ρύ σ σ ω. Σκεπτόμεθα δὲ ὡς ἑξῆς: Ἐν Κυθήροις λέγεται πη λ ω ρ ύ χ ι ὁ τόπος ὁπόθεν λαμβάνεται χῶμα κατάλληλον πρὸς κατασκευὴν πηλοῦ, π η λ ώ ρ ο υ κ α ς δὲ ἐν Κρήτῃ λέγεται ἐπίσης ὁ τόπος, ὁπόθεν λαμβάτεται ὁ πηλὸς καὶ συνεκδοχικῶς αὐτὸς ὁ λαμβανόμενος πηλός. Ἐκ τοιαύτης συνεκδοχικῆς χρήσεως πιστεύομεν ὅτι προέρχεται ἡ λ. χ ω ρ ύ γ ι .

Ἡ πλήρης μορφή τῆς λ. ταύτης, χ ω ρ ύ γ ι ο ν , εἶναι ἀθησαύριστος, ἀλλ' ἐν τούτοις παραδίδεται, οὕτως ὀρθογραφημένη, ὑπὸ τοῦ Ψευδογαληνοῦ ἐν τῷ περὶ Ἐὐπορίστων συγγράμματι, ὅπερ ἐκδίδεται μετὰ τῶν γνησίων τοῦ Γαληνοῦ ἔργων· ἔχει δὲ τὸ χωρίον ὡς ἑξῆς: «Περὶ αἰγίλωπος, χολὴν βσὸς καὶ ὑγρόπισσον καὶ ὄξος ἐνώσας ποίει ἔμπλαστρον καὶ ἐπίθεε· ἡ πηγάνου φύλλα μετὰ χ ω ρ υ γ ί ο υ ἐπίθεε εἰς τὰς ὀπὰς» (Γαλην. 14, 558 ἐκδ. Kühn). Τὸ σύγγραμμα τοῦτο καὶ μάλιστα τὸ τρίτον βιβλίον αὐτοῦ, ἐνθα ἀναγινώσκεται τὸ προκείμενον χωρίον, εἶναι πολὺ μεταγενέστερον τοῦ Γαληνοῦ, ἀλλ' ὅπωςδήποτε εἶναι ἀσφαλῆς μαρτυρία, σημαντικὴ μάλιστα διὰ τὴν ὀρθὴν τῆς λέξεως γραφήν.

Ἀναγινώσκεται δὲ ἡ λ. καὶ ἐν τῷ Χρονικῷ τοῦ Μορέως στ. 2032: «οἱ τοῖχοι ἦσαν ὑψηλοί, ὅλοι μὲ τὸ χ ο ρ ῆ γ ι», κατὰ δὲ τὸν ἕτερον κώδικα «ὅλοι μὲ τὸν ἄ σ β έ σ τ η ν». Καὶ ὁ Δουκάγγιος καταλέγει τὴν λ. χ ο ρ ί γ ι ὡς ἀβεβαίας σημασίας (vox incertae notionis) καὶ γίνεται μὲν παραπομπὴ εἰς Νικόλαον Μυρεψόν, ἀλλὰ τὸ οἰκεῖον ἀπόσπασμα δὲν παρατίθεται.

Ἄν ἤδη σκεφθῶμεν ὅτι σήμερον πολλαχοῦ (Μέση Εὐβοία κ. ἄ.) χ ω ρ ύ γ ι λέγεται ἡ ἐσβεσμένη τίτανος κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν ἄ σ β έ σ τ η ν, τὴν ἄσβεστον τίτανον, καὶ ὅτι τὸ χωρῦγι τοῦτο φυλάσσεται κατ' ὀρωρυγμένον εἰς λάκκους κεκαλυμμένους διὰ χώματος, πειθόμεθα ὅτι ἡ λ. εἶναι σύνθετος ἐκ τοῦ ὀ ρ ύ σ σ ω ὡς δευτέρου συνθετικοῦ. Ἄλλὰ ποῖον εἶναι τὸ πρῶτον συνθετικόν; Εἶναι δύσκολον νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο μετὰ πειθανάγκης. Ἡ παράδοσις δὲν βοηθεῖ. Εἶναι ἄρα ἀνάγκη νὰ καταφύγωμεν εἰς ὑποθέσεις ὀρμώμενοι ἐκ τοῦ πραγμάτων αὐτῶν. Καὶ δὴ· ἡ κατορωρυγμένη καὶ ἐσβεσμένη τίτανος ἦτο δυνατόν νὰ λέγεται ἔ γ χ ο υ ς τ ί τ α ν ο ς ἢ ἔ γ χ ω ρ ο ς τ ί τ α ν ο ς ἀντιδιαστελλομένη οὕτω τῆς ἄσβεστου τιτάνου. Οὕτως, ἐκ τοῦ ἔ γ χ ο υ ς ἢ ἔ γ χ ω ρ ο ς ἦτο δυνατόν νὰ σχηματισθῇ τὸ οὖσ. ἔ γ χ ω ρ ύ γ ι ο ν ἢ ἔ γ χ ω ρ ω ρ ύ γ ι ο ν καὶ καθ' ἀπλολογίαν πάλιν ἔ γ χ ω ρ ύ γ ι ο ν πρὸς δήλωσιν τοῦ τόπου ὁπόθεν λαμβάνεται ἡ ἔ γ χ ο υ ς ἢ ἔ γ χ ω ρ ο ς (τίτανος), καθὰ λέγεται π η λ ω ρ ύ χ ι ὁ τόπος ὁπόθεν λαμβάνεται ὁ πηλός. Συνεκ-

¹ Διὰ τὴν παράδοσιν τῆς λέξεως ταύτης ὀρθογραφοῦμεν ἔ γ χ ω ρ ύ γ ι ο ν

δοχικῶς δέ, καθὰ ἀνωτέρω εἵπομεν, ἐδηλώθη διὰ τῆς αὐτῆς λέξεως καὶ ἡ λαμβανομένη ἔγχους τίτανος.

Ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τούτου ἐ γ χ ω ρ ὕ γ ι ο ν — χ ω ρ ὕ γ ι ο ν ἐσχηματίσθη τὸ ἐπίθετον ἐ γ χ ὠ ρ υ γ ο ς πρὸς δήλωσιν τῆς διὰ χωρυγίου συγκολλήσεως τῶν λίθων, καθὰ ἐκ τοῦ π η λ ὀ ς ἐσχηματίσθη τὸ ἔ μ π η λ ο ς πρὸς δήλωσιν τῆς διὰ πηλοῦ συγκολλήσεως αὐτῶν. Ἐλέχθη δὲ καὶ ἐ γ χ ὠ ρ υ γ ο ς ὕλη ἢ κολλητικὴ ὕλη ὡς συνισταμένη ἐξ ἄμμου καὶ χωρυγίου· ἀκολουθῶς δὲ κατὰ παράλειψιν τοῦ προσδιοριζομένου ὕ λ η τὸ ἐγχώρυγος ὡς οὐσιαστικὸν ἤδη ἐλήφθη πρὸς δήλωσιν τῆς ἀσβέστου εἴτε καθ' αὐτὴν εἴτε ἀναμίκτου μετὰ τῆς ἄμμου· καὶ ἔτι περαιτέρω δηλοῦται διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ἡ τε ἐσβεσμένη τίτανος καὶ ἡ ἀσβεστος.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, εὐκόλος ἀποβαίνει ἡ διόρθωσις χωρίου παρὰ Γεωργίῳ Κωδινῷ (σ. 22, 8 ἐκδ. Βουπ.) ὁμολογουμένως νοσοῦντος. Τὸ χωρίον ἐξεδόθη ὡς ἑξῆς: «ἔκτισε δὲ ὁ αὐτὸς καὶ τέσσαρας ἐμβόλους, ἀπὸ τοῦ παλατίου μέχρι τῶν χερσαίων τειχῶν, ἐ γ χ ο ρ ἦ γ ο υ ς θόλους»· οὕτω ἢ φράσις ἐ γ χ ο ρ ἦ γ ο υ ς θόλους νοεῖται ὡς ἐπεξήγησις τοῦ ἐ μ β ὀ λ ο υ ς. Ἄλλ' ἢ τοιαύτη ἐκδοχὴ εἶναι συντακτικὴ ἐξοικονόμησις τοῦ χωρίου καὶ ὄχι ἐξήγησις αὐτοῦ· ἡ ὁρθὴ ἐκφορὰ συνάγεται ἐξ ἑτέρου κώδικος τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, ἐνθα ἀναγινώσκεται: «τοὺς τέσσαρας ἐγχορήγους θολωτοὺς ἀπὸ τοῦ παλατίου κλπ.». Ἄν λοιπὸν ἀντὶ τοῦ ἐ γ χ ο ρ ἦ γ ο υ ς θόλους ἀναγνώσωμεν ἐ γ χ ω ρ ὕ γ ο υ ς θολωτούς, τὸ διάνημα καθίσταται τέλειον· δηλ. «ἔκτισε τέσσαρας ἐμβόλους ἀσβεστοκίστους θολωτούς».

καὶ οὐχὶ ἐ γ χ ο ρ ὕ γ ι ο ν· πρβ. δι ὠ ρ υ ξ γεν. δι ὠ ρ υ χ ο ς ἀρχ., δι ὠ γ υ ὖ γ ο ς μετν. Πρβ. πρὸς τούτοις σ τ ᾶ χ υ (=ὁ σ τ ᾶ χ υ ς) > σ τ ᾶ γ υ (Μέση Εὐβοίᾳ) καὶ ἀντιθέτως π ι ν ν ο λ ὄ γ ι > π ι ν ν ο λ ὄ χ ι (=τὸ ἀλιευτικὸν ὄργανον δι' οὗ ἄγγρεύουσι τὰς πίννας).